

ЗДОРОВ'Я УЧНІВ ТА СТУДЕНТІВ — ЧЕРЕЗ ОСВІТУ

УДК 371: 378

ІДЕЇ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ В СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Водолазька О. М.

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна
Харків, Україна

У статті розглядаються питання та основні риси гуманізації освіти й виховання в педагогічній практиці сучасного соціуму. Розглянуто вплив теоретичної розробленості даної проблеми та ступінь її практичного рішення на суспільний розвиток.

У статті обґрунтована мета та необхідність гуманізації сучасного суспільства, а також пріоритети та головні педагогічні ідеї гуманізації сучасної освіти.

Ключові слова: гуманізація, освіта, виховання.

В статье рассматриваются вопросы и основные черты гуманизации образования и воспитания в педагогической практике современного социума. Рассмотрено влияние теоретической разработанности данной проблемы и степень ее практического решения на общественное развитие.

В статье обоснована цель и необходимость гуманизации современного общества, а также приоритеты и главные педагогические идеи гуманизации современного образования.

Ключевые слова: гуманизация, образование, воспитание.

In this paper, and the main features of the humanization of education and training in the pedagogical practice of modern society. The effect of the theoretical elaboration of the problem and the degree of practical solutions to social development.

In the article the purpose and need for the humanization of modern society, as well as the priorities and main pedagogical idea of humanization of modern education.

Keywords: humanistic, education, unbringing.

Постановка проблеми. Гуманістичні ідеали доброти, краси, справедливості, моральних відносин між людьми давно увійшли в золотий фонд нашої культури. Вони завжди визначали і високе значення діяльності педагогів минулого та сучасності. Сьогодні, коли частина ідеалів втрачена, знову зростає інтерес до механізму їх відтворення. Проблема зводиться до того, щоб реалізувати гуманістичні ідеали в таких соціальних інститутах, як сім'я, сучасна школа, заклади професійної освіти в умовах сучасного соціуму з його суперечностями, соціально-економічною кризою, дегуманізацією особистості.

Аналіз актуальних досліджень. Окреслена проблема була і є предметом досліджень у різні історичні часи. Причому в науковій літературі вона розглядається з точки зору різних наук: філософії, педагогіки, психології, історії тощо. Так, відомий педагог середини XIX ст. Фрідріх Адольф Вільгельм Дістервег, якого називали учителем німецьких учителів, висував загальнолюдську мету виховання: служіння істині, добру, красі: «У кожному індивідуумі, в кожній нації повинен бути вихований спосіб думок, названий гуманністю» [2]. Великий російський письменник і педагог Лев Миколайович Толстой бачив в педагогічній професії перш за все гуманістичний початок, який знаходить своє вираження в любові до дітей. Він писав: «Якщо вчитель має любов до своєї справи, він буде гарним учителем. Якщо вчитель

має любов тільки до учня, як батько, мати, він буде краще того вчителя, який прочитав усі книги, але не має любові ні до справи, ні до учнів. Якщо вчитель поєднує в собі любов і до справи, і до учнів, то він — досконалий учитель» [6,362].

У 50–60-і рр. XX ст. найбільш вагомий внесок у теорію і практику гуманістичного виховання зробив В. О. Сухомлинський. Його ідеї «громадянськості й людськості» в педагогіці знайшли відображення у сучасному житті.

Виховання заради щастя дитини — гуманістична теза педагогічних праць В. О. Сухомлинського, а його практична діяльність є доказом того, що без віри в можливість дитини, без довіри до неї, вся педагогічна мудрість, всі методи і прийоми навчання й виховання не дійсні

Карл Роджерс, який є одним із засновників сучасного гуманістичного напрямку в західній педагогіці та психології стверджував, що суспільство сьогодні зацікавлене у величезній кількості конформістів. Це пов'язано з потребами промисловості, армії, неспроможністю і, головне, небажанням багатьох, починаючи від рядового учителя і до керівника вищого рангу, розлучитися зі своєю, нехай і маленькою, але владою. Він підкреслював, що нелегко стати глибоко людиною, довіряти людям, поєднувати свободу з відповідальністю [1].

Метою статті є висвітлення ідей гуманізації освіти та виховання в сучасній педагогічній практиці.

Виклад основного матеріалу. Головними педагогічними ідеями гуманізації освіти й виховання є відродження загальнолюдських цінностей, далеких від насильства та агресії, передача підростаючому поколінню емпіричного досвіду пізнання світу та світової практики в таких видах діяльності, як навчання, праця, культура тощо. Ці ідеї лягли в основу гуманістичної педагогіки.

Еволюція цих ідей в педагогічній теорії та практиці прослідковується протягом всього розвитку людства й віддзеркалюється як у світових, глобальних проблемах суспільства, так і в індивідуально-особистих проблемах кожної людини. Ідеї гуманізації стосуються взаємовідносин людей у суспільстві, в сім'ї, в закладах освіти. Ці ідеї торкаються питань збереження фізичного і духовного стану учасників освітнього та виховного процесів, їх соціального статусу.

На межі третього тисячоліття в українському суспільстві народжується нова система суспільних цінностей. На зміну минулого соціального досвіду приходить новий досвід, оснований на визнанні особистих прав і свобод. Все голосніше звучить останнім часом головна загроза соціокультурної ситуації — дегуманізація людини. Дегуманізація, що виступає на рівні відчуження людини від праці, суспільства, культури, має ще один непідвласний логіці та здоровому глузду аспект, а саме: втрата людиною своєї людської сутності — людяності. Розкрадання природних ресурсів та руйнування природного середовища. Все це викликає необхідність перегляду «технократичної парадигми» суспільства. Єдиною альтернативою технократичному виклику може стати гуманістична парадигма, що проголошує людину вищою цінністю на землі й вирішує проблеми «людина і світ», «людина і природа», «людина і суспільство», «людина і людина» на основі загальнолюдських цінностей.

Проблема гуманізації — це не лише проблема сім'ї та системи освіти, а глобальна, загальнолюдська проблема, яка має широке філософсько-антропологічне, соціальне і навіть політичне значення, оскільки від її рішення залежить побудова суспільного розвитку. Вирішення проблеми гуманізації суспільства спрямоване на те, щоб економічний і науково-технічний розвиток відбувався на благо людини, на створення моральної гармонії в світі, а також на те, щоб сама людина мала всі можливості для гармонічного розвитку та протягом всього життя прагнула цього.

У філософії діалектичного матеріалізму людина розглядається як вища цінність суспільства. У зв'язку з цим методологічною основою дослідження гуманізації освіти та виховання може виступати діалектико-матеріалістична аксіологія — філософське вчення про

природу цінностей. Під впливом історичних умов ієрархія цінностей змінюється, гуманізація викликає до життя таку ціннісну орієнтацію, як «людина — вища цінність». Дана орієнтація характеризує гуманістичний зміст мотивів поведінки сучасної людини.

Що стосується освіти, то її гуманізація на сучасному етапі розвитку суспільства являє собою соціально-педагогічний феномен, що відбиває сучасні суспільні тенденції в побудові і функціонуванні всієї системи освіти. Мета гуманізації в освіті має зовнішню та внутрішню спрямованість. Так, зовнішня проявляється у сприянні життєзабезпечення суспільства при даних конкретно-історичних умовах, у розвитку загальної культури людства. У внутрішній меті враховується той факт, що в сучасному, швидко мінливому світі знання, уміння та навички є явищами несталими. Вони достатньо швидко втрачають необхідну їм стабільну відповідність реальним явищам і процесам. У світлі цього, випускник освітнього закладу повинен бути не тільки «утримувачем» акцій-знань, але й активним та творчим користувачем. Йому необхідно вміти долати шаблони мислення і дій, які віджили свій час. Пріоритетом гуманізації освіти є збереження психічного і фізичного здоров'я учасників навчального процесу.

На питання, що таке гуманізація освіти, в педагогічній літературі ми знаходимо такі відповіді: гуманізація освіти – це створення умов, спрямованих на олюднення шкільного життя, на розвиток здібностей учнів, їх самореалізації; це духовна і моральна орієнтація практичної педагогіки на систему моральних цінностей, ядром якої є учень як особистість; це багатоплановий процес, що включає багато проблем, пов'язаних з особистістю вчителя. Йому належить важлива роль у побудові гуманістичної освіти. К. Роджерс серед професійно необхідних для вчителя якостей виділяв такі: «відкритість» учителя своїм почуттям, здатність відкрито висловлювати їх у спілкуванні з учнями; вираження впевненості педагога в можливостях і здібностях кожного учня; бачення вчителем поведінки учня, оцінка його реакцій, дій з точки зору самого учня, так зване «емпатичне розуміння», яке під час спілкування з учнями дозволяє вчителю, кажучи словами американського вченого-педагога К. Роджерса, «постояти в чужих черевиках», подивитись на все навкруги й на себе, у тому числі очима дітей.

Таким чином, у ситуаціях, при яких учитель розуміє та сприймає внутрішній світ своїх учнів, доброзичливо відноситься до учнів, він створює всі необхідні умови для гуманістичного спілкування. Гуманізація виховання (як в широкому соціальному, так і у вузькому, педагогічному сенсі) представляє собою процес, спрямований на розвиток особистості як активного суб'єкта творчої праці, пізнання та спілкування. Вона виступає як умова (фактор) гармонічного розвитку особистості, збагачення її творчого потенціалу, росту здібностей. Мета гуманізації освіти й виховання – розвиток тих якостей особистості, які потрібні їй та суспільству для включення в соціально значиму діяльність.

Розкриваючи основні риси гуманізації сучасної освіти й виховання, необхідно спиратися на сукупність наукових знань і практичного досвіду міждисциплінарного характеру у таких галузях, як педагогіка, психологія, соціологія, філософія, право тощо. Виходячи з основної мети гуманізації, що об'єднує всі компоненти системи освіти — формування гідного громадянина, що володіє високим інтелектом, гуманними людськими якостями, компетентного, здатного до самоосвіти, самовдосконалення, самореалізації, толерантного, такого, що веде здоровий спосіб життя. Гуманізація освіти та виховання як спеціальна галузь осмислення об'єктивної дійсності підсумовує, поступово осмислює і теоретично узагальнює емпіричний досвід пізнання світу. Одночасно в змісті поняття гуманізації освіти й виховання входить досвід світової суспільної практики. Завдяки цьому відбувається раціональне осмислення людських цінностей, активне позитивне перетворення дійсності, формується ставлення до суспільства й усвідомлення свого місця в ньому.

Гуманізація освіти і виховання пов'язана з розвитком активно-творчих можливостей людини, соціально-вольового та морального потенціалу особистості, стимулювання у неї прагнення до реалізації себе в інтересах суспільства, бо розвиток багатства людської природи виступає як самоціль. Така ідеальна гуманістична мета освіти і виховання —

виведення кожної людини в її індивідуальному розвитку на передній край людської культури. Перехід людини на новий рівень, оволодіння культурою, зміна її ставлення до світу, інших людей і до себе, підвищення відповідальності за свої дії та їх наслідки — основний результат гуманізації освіти і виховання.

Філософський аналіз дозволив встановити, що проблема гуманізації освіти і виховання має широке філософсько-антропологічне, соціальне, політичне значення. Рівень теоретичної розробленості даної проблеми та ступінь її практичного рішення впливає на суспільний розвиток у зв'язку із затвердженням пріоритету людських цінностей, з формуванням здорового способу життя, відповідальності кожного учасника освітнього та виховного процесів за свою долю, за долю суспільства в цілому. Гуманізацію як явище педагогічної науки можна реалізувати в тому випадку, якщо цілі навчально-виховного процесу будуть спрямовані на розвиток особистості учня; методи освітньої діяльності будуть спрямовані на формування патріотизму, толерантності, здатності до формування своєї індивідуальності та самоудосконалення. Про гуманізацію освіти і виховання можна говорити лише в тому випадку, коли учень стає автономним суб'єктом особистого розвитку. При цьому він сам зацікавлений в роботі над самоосвітою, комплексно розвиває свою інтелектуальну й емоційну сфери, засвоює соціокультурні цінності освіти та виховання, тісно пов'язані з життям і перспективами розвитку суспільства.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вивчення проблеми гуманізації освіти й виховання в історії педагогіки дозволяє побачити в гуманізації ефективний засіб, що сприяє формуванню особистості як активного суб'єкта творчої праці, пізнання й спілкування, фактор її гармонійного розвитку, зростання її здібностей. Узагальнюючи різні погляди вчених на гуманізацію освіти і виховання, можна зробити висновок, що гуманізація — це багатопланове соціально-моральне явище духовного життя суспільства. У педагогіці — це соціально-педагогічний феномен, який виступає і як педагогічне явище, процес, принцип, педагогічна практика, проблема, і як напрямок дослідження педагогічної дійсності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берулава М. Н. Стан і перспективи гуманізації освіти / М. Н. Берулава // Педагогика. — 1996. — № 1.
2. Дистервег А. Руководство к образованию немецких учителей Избранные педагогические сочинения / А. Дистервег. — М., 1956. — 237 с.
3. Колеснікова І. А. Про критерії гуманізації освіти / І. А. Колеснікова // Гуманізація освіти: Теорія. Практика. — СПб, 1994.
4. Кулюткін Ю. Н. Ціннісні орієнтири і когнітивні структури в діяльності учителя / Ю. Н. Кулюткін, В. П. Бездухов. — Самара: Вид-во СамГПУ, 2002. — 400 с.
5. Сухомлинский В. А. Хрестоматия моральных ценностей человека. Избранные педагогические сочинения: в 3 т./ В. А. Сухомлинский. — М., 1981. — Т. 3. — С. 123–124.
6. Толстой Л. Н. Общие замечания для учителя. Педагогические сочинения / Л. Н. Толстой — М., 1956. — 362 с.
7. Шиянов Е. Н. Гуманизация педагогического образования: состояние и перспективы / Е. Н. Шиянов. — Москва, Ставрополь, 1991. — 206 с.
8. Rogers C. Freedom to learn for the 80-s. — Toronto; London; Sydney, 1983. — P. 307.